

Wij hebben de
klok horen luiden:
“Minder is vaak meer.”

KERST
SPECIAL

Het torenuurwerk van de R.K. Lambertuskerk

ROB VAN LINDEN | In augustus 1797 werd in Engelen de parochie van de H. Lambertus officieel heropgericht. Sinds 1610 had Engelen geen eigen parochie gehad en maakte gebruik van de kerk van Bokhoven, met slechts een korte onderbreking van 1686 tot 1693 tijdens welke periode er een bidplaats werd ingericht in Engelen door toenmalig predikheer Gerardus Wassenberg.

Na die onderbreking maakten de inwoners van Engelen gebruik van de schuurkerk in Orthen. De grote afstand en de slechte weg naar Orthen was voor de inwoners echter aanleiding om bij het bisdom te pleiten voor een eigen bedehuis of kapel, hetgeen inderdaad in 1797 werd ingewilligd.

In 1947 werd het 150-jarig jubileum van deze heuglijke gebeurtenis feestelijk herdacht. In de aankondiging van het feest worden de verdiensten van de eerste pastoor in deze parochie, Nicolaas Hoogers, regulier kanunnik van Berne en kapelaan te Berlicum, nog eens aangehaald:

“Nadat N. Hoogers, de eerste pastoor na de Reformatie van zijne, aan hem toevertrouwde gemeente had bezit genomen, heeft Zijne Eerw. alles bewerkt, wat in zijn vermogen was, om een kerkje daar te stellen, daar Zijne Eerw. ook met goed succes in geslaagd is, geschikt om den godsdienst te kunnen uitoefenen. Het was een soort van huiskapel daar Zijne Eerw. zich eenen tijd mede heeft moeten getroosten waarin Zijne Eerw. den 27 Augustus 1797 den eersten dienst in heeft verricht.”

Onder leiding van kerkmeester P. Leijte werd een feest comité opgericht die onder andere ten doel

had geld in te zamelen voor een passend geschenk aan de in 1933 gebouwde parochiekerk die in de plaats was gekomen voor de oorspronkelijke Waterstaatskerk op diezelfde plek.

Als meest nuttige geschenk werd daarbij gedacht aan een torenuurwerk voor de kerk met twee wijzerplaten waarvan de kosten werden geschat op ruim 1200 gulden. Dat bedrag was gebaseerd op een offerte die pastoor Nico van Rooijen kort daarvoor had ontvangen van de Nederlandse Torenuurwerken Klokluidapparatenfabriek M. van de Kerkhof & Zonen te Aarle-Rixtel. Deze firma zou tevens de nieuwe luidklok gaan leveren ter vervanging van de in de oorlog door de Duitse bezetter geroofde luidklok.

Er werd een inzamelingsactie gestart waar de bewoners van Engelen die daar toe in staat waren soms met een kleinigheid, en soms ook met grote bedragen aan schonken. Het grootste bedrag, 100 Gulden, werd ingebracht door toenmalig wethouder Nico Murray.

Alles bij elkaar werd op deze wijze 1156 Gulden en 80 Cent ingezameld, hetgeen dus voldoende leek te zijn om de kosten van het nieuwe uurwerk te dragen. Toen begonnen echter de moeilijkheden...

Bij de inspectie van het torentje in de kerk door de leverancier bleek alras dat het uurwerk op een zodanige plaats zou moeten worden gemonteerd, dat het dagelijks handmatig opwinden ervan een ondoenlijke zaak zou gaan worden. Dat kon slechts via een ladder die aan de buitenzijde over het dak moest worden gelegd. Het uurwerk moest derhalve elektrisch worden uitgevoerd, hetgeen een meerprijs van maar liefst 800 Gulden betekende. Bovendien was inmiddels besloten dat, teneinde het uurwerk vanuit alle plaatsen goed te kunnen zien, het toch wel gewenst was een derde wijzerplaat te monteren. Ook dit verhoogde de prijs met 150 Gulden. Tenslotte had men verzuimd in te calculeren dat er nog werk van timmerman Leijte in het torentje nodig was om een en ander voor te bereiden op het ophangen van het nieuwe uurwerk

1151.00

Contributor	Amount	Notes
<i>In termijnen</i>	<i>f. 191,-</i>	<i>Wijzerplaten</i>
<i>Giro</i>	<i>225,-</i>	
<i>Quinvoorde</i>	<i>25,-</i>	
<i>Brousees</i>	<i>55,-</i>	
Total	f. 496,-	
<i>Penken v. d. Punt</i>	<i>150,-</i>	
<i>in Postkant.</i>	<i>f. 646,-</i>	
<i>505,-</i>		
Total opbrengst	f. 1151,-80	
	<u>1156.80</u>	

101109.1

▲ Het uurwerk (foto Harry Kelden, Baarn)

◀ De bijdrage van 100 Gulden van wethouder Murray (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

◀ Administratie van de totale opbrengst (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

en dat zou ook nog eens zo'n 250 Gulden gaan kosten. Al met al zou het nieuwe uurwerk hierdoor niet ruim 1200, maar zo'n 2500 Gulden gaan kosten, ver boven het budget van de ingezamelde gelden!

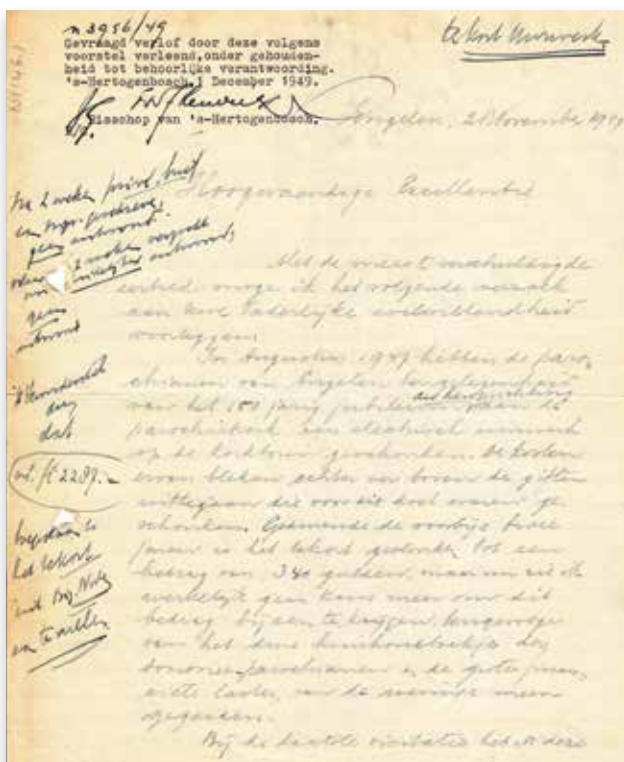
Pastoor van Rooijen moest dus op een of andere manier de ontbrekende financiën bij elkaar zien te krijgen. Wat daarbij in ieder geval wel hielp was dat er nog even gewacht moest worden met de installatie van het elektrische uurwerk, daar Engelen op dat moment nog niet was aangesloten op het netwerk van de P.N.E.M. Die elektrificatie stond pas voor mei 1948 op de planning.

De pastoor was aldus nog in staat aanvullende giften van de inwoners te vragen, maar aan het eind van het liedje was er toch nog een tekort van 340 Gulden waarover in 1949 de leverancier op betaling begon aan te dringen.

Pastoor van Rooijen schreef vervolgens in november 1949 naar het bisdom met de nederige vraag of deze het ontbrekende bedrag zou kunnen aanvullen want "nu zie ik werkelijk geen kans meer om

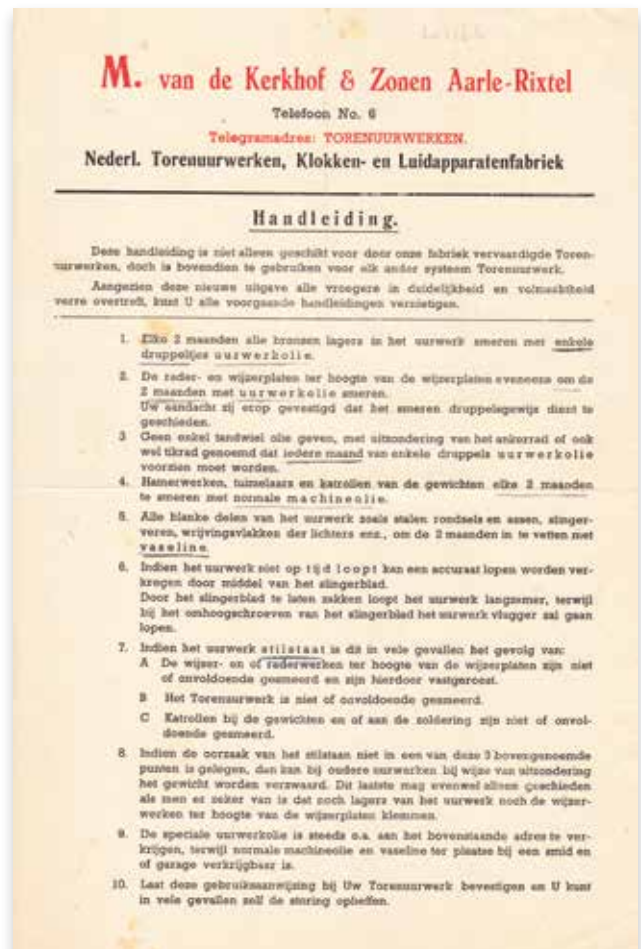
dit bedrag bijeen te krijgen tengevolge van het dure huishoudboekje der doorsnee-parochianen en de grote financiële lasten van de weinige meer-gegoeden".

Eerder had hij tijdens een visitatie daarover al een gesprek gehad met de deken Th. Goossens van het bisdom die hem verzekerd had dat het bisdom wel over de brug zou komen en hem daarom had aanbevolen zich "met volle vertrouwen tot zijne Hoogwaardige Excellentie" bisschop Mutsaerts te wenden. Wel had hij op 1 december 1949 van de vicaris van het bisdom een machtiging ontvangen om de kosten ten laste van de lokale kerkekas te brengen maar daarmee was het probleem van de financiering slechts verschoven van de bewoners naar een tekort in de boekhouding. De bisschop was echter in het geheel niet te spreken over de handelwijze van het kerkbestuur daar deze van mening was dat het kerkbestuur anderhalf jaar geleden zonder enige machtiging ertoe was overgegaan een nieuw uurwerk te installeren terwijl

▲ Deel van de brief van pastoor van Rooijen aan bisschop Mutsaerts (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

➤ Gedeelte van de handleiding van het torenuurwerk (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

>> daarvoor de benodigde gelden nog lang niet bijeen waren. Hij wilde derhalve ook geen financiële bijdrage geven en gaf de pastoor nog een flinke uitbrander na.

Het uurwerk is uiteindelijk wel geheel betaald maar de inwoners hebben er niet lang van kunnen genieten. Al snel ontstond er een defect, dat door de leverancier werd hersteld. Ook begon het uurwerk last te krijgen van roestvorming waardoor het niet goed meer liep. Het uurwerk moest elke maand worden gesmeerd, maar dat gebeurde niet voldoende regelmatig omdat dit een levensgevaar-

lijke beklimming via de ladder op het dak vereiste. Datzelfde gold als na stroomuitval de klok weer gelijk gezet moest worden. De klok heeft derhalve lange tijd stilgestaan.

In 1963 werd nog gepoogd het uurwerk te vervangen door een modern exemplaar dat vrijwel geen onderhoud vergde maar dat bleek te duur en ook de gemeente wilde niet bijspringen omdat er al een uurwerk met wijzerplaatverlichting in de gemeentetoren aanwezig was. De wijzerplaten zijn toen verwijderd maar het oude uurwerk bevindt zich nog steeds in de toren.

De luidklok van de R.K. Sint Lambertuskerk

ROB VAN LINDEN | In 1933 werd de nieuwe R.K Sint Lambertuskerk gebouwd op de plaats van de oude, uit 1830 stammende Waterstaatskerk aan de Graaf van Solmsweg, welke na meer dan 100 jaar gebruik te klein en ook bouwvallig was geworden. Deze werd voor dat doel dan ook afgebroken.

De oude luidklok van de Waterstaatskerk werd wederom in gebruik genomen in de nieuwe kerk. Waarschijnlijk eind 1942 werd deze klok geroofd door de Duitse bezetters in het kader van de z.g. "metaalverordening", welke door Rijkscommissaris Seyss-Inquart op 21 Juli 1942 werd afgekondigd. Deze verordening leidde in heel Nederland tot de inbeslagname van honderden kerkklokken, welke omgesmolten zouden worden tot oorlogsmaterieel. De precieze datum van de klokkenroof in Engelen blijkt niet uit de kerkarchieven, maar het feit dat eind 1942 ook de klok van Bokhoven werd geroofd maakt het waarschijnlijk dat in deze periode ook de klokken van de andere gemeenten in deze regio werden geroofd.

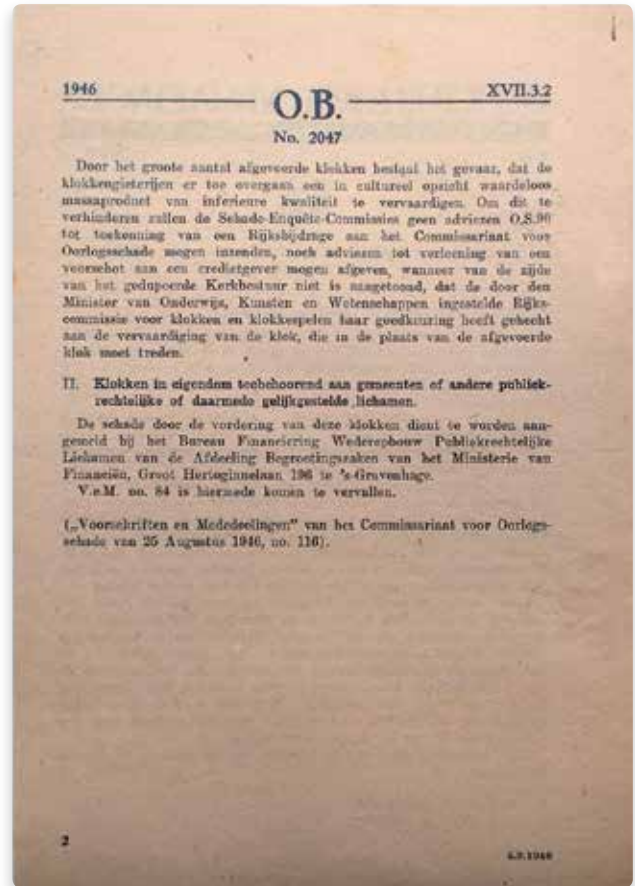
Van de Engelense klok werd later wel nog de klepel teruggevonden in de tuin van de pastorie. In augustus 1942 had toenmalig pastoor Serrarens van bisschop Mutsaerts al schriftelijk een richtlijn ontvangen over deze verordening, waarbij werd aangegeven dat het een gewetensplicht was de gewijde klokken niet aan te geven of in te leveren.

Indien echter door de bezetter dwang zou worden uitgeoefend, moest men zwichten voor de overmacht en geen verzet plegen bij het weghalen van de klokken.

Zodoende bleef de Sint Lambertuskerk tijdens de rest van de oorlog verstoken van een luidklok. Ook de oude, in 1668 gegoten luidklok van de Hervormde Kerk werd geroofd. Deze werd echter later wel nog teruggevonden.

Direct na de oorlog, in 1946, werden de kerkbesturen in de gelegenheid gesteld de schade als gevolg van de klokkenroof te laten registreren en op basis daarvan een schadevergoeding te ontvangen. Hieronder is de officiële bekendmaking van deze regeling te zien

Aan Engelen werd een vergoeding van Fl. 486,- toegekend, welke kon worden verkregen na aange-toond te hebben dat een nieuwe klok was geleverd. In 1948 werd daarop een nieuwe luidklok besteld bij de firma M. van de Kerkhof te Aarle-Rixtel door pastoor van Rooijen, die inmiddels pastoor Ser-

Officiële bekendmaking van de regeling voor aangifte van schade (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

rarens was opgevolgd. Deze klok moest 110 kilo zwaar worden en van toon Fis. De uiteindelijk in februari 1949 geleverde klok hangt nog steeds in de Sint Lambertuskerk en draagt een wat merkwaardige inscriptie van 37 letters die een aantal namen vormen:

"Maria Antonius Anno Gertrudis Hildegondis"

Uit de geschiedenis van de kerken in Engelen blijkt nergens dat deze namen een belangrijke rol zouden hebben gespeeld. De vraag rijst derhalve waarom juist deze namen op de klok staan vermeld.

Een duik in de kerkarchieven uit de betreffende periode na de oorlog leert dat de klokkenleverancier eind 1948 aan pastoor van Rooijen schreef dat er toevallig nog een andere klok beschikbaar was van dezelfde toon en gewicht, gegoten door de firma Gebrs. van Bergen te Heiligerlee, en dat de parochie Engelen deze eventueel zou kunnen

overnemen. Direct na de oorlog was er een grote vraag naar nieuwe klokken en vanzelfsprekend probeerden de leveranciers het vele werk zo efficiënt mogelijk uit te voeren. Reeds aanwezige klokken,

De luidklok zoals die sinds 1949 in de klokkentoren hangt (foto Harry Kelden, Baarn)

die zonder koper bleven, werden derhalve natuurlijk maar al te graag aangeboden aan klanten. Deze klok was dus oorspronkelijk niet voor Engelen bestemd en dat verklaart dan ook de vreemde inscriptie. De eigenlijk in eerste instantie bedoelde inscriptie voor de nieuwe klok is te lezen op een klein handgeschreven briefje in het archief:

***“Opschrift der nieuwe luidklok.,
Sancto Lamberto Patrono Ecclesiae
de Engelen.
dedicata, 1948”***

Aan dit handschrift werd –duidelijk in een latere tijd– nog een vraagteken toegevoegd.

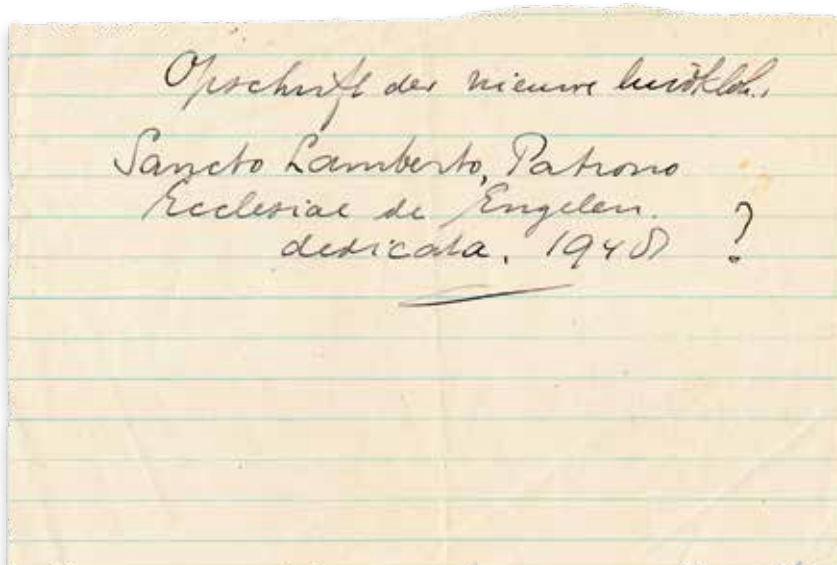
De nieuwe klok was al in februari 1948 officieel gekeurd door Prof. Dr. Smeijers, die na afloop een keuringsrapport opstelde. Daarbij werden gewicht en zuivere toon gecontroleerd. Het keuringsrapport werd echter abusievelijk verstuurd naar de zusters van het St. Josephgesticht in Venray. Wat was hier nu fout gegaan?

Het blijkt dat het gesticht in Venray al geruime tijd eerder eveneens een luidklok had besteld bij de firma M. van de Kerkhof te Aarle-Rixtel van eveneens 110 kilo en toonhoogte Fis. Direct na de oorlog bestonden echter bij veel bedrijven ernstige achterstanden in het productie- en leverproces en zodoende bleef de levering van deze bestelde klok erg lang voortslepen. Uiteindelijk reclameerden de zusters van het gesticht bij de leverancier en

drongen aan op een snellere levering van de nieuwe luidklok. De firma wilde de zusters graag tegemoet komen en stelde voor een direct beschikbare bestaande klok met gelijk gewicht en toonhoogte te leveren, welke afkomstig was uit een oude fabriekshal en reeds voor de oorlog was gegoten. De zusters gingen hiermee akkoord en de oorspronkelijk bestelde klok werd vergeten. Die laatste klok kon echter niet meer worden geannuleerd bij de gieter en werd daardoor uiteindelijk in februari 1948 toch opgeleverd. Daar er geen koper meer voor was, verdween ze in de opslag en zodoende kwam deze klok in beeld bij de bestelling van de luidklok voor Engelen in december 1948.

Pastoor van Rooijen wilde vervolgens de aanschafkosten van de nieuwe klok declareren bij de Herstelbank, maar had daarvoor het keuringsbewijs nodig. Toen hij daarnaar vroeg bij keurmeester Smeijers, deelde deze hem mede dat dit keuringsbewijs niet meer beschikbaar was, daar het reeds was verzonden naar de zusters te Venray. Verdere navraag bij de zusters leerde hem dat deze ook niet meer over dit bewijs beschikten, daar ze het al hadden verzonden naar de Herstelbank om een vergoeding van Fl. 217 te kunnen krijgen voor hun oude klok.

Een en ander was dus een gevolg van het feit dat de keurmeester het keuringsrapport van de klok aan de oorspronkelijke opdrachtgever (het gesticht te Venray) had gezonden in plaats van aan de uiteindelijke latere afnemer (de parochie Engelen).

Handgeschreven briefje met opschrift voor de luidklok zoals die oorspronkelijk was bedoeld voor de nieuwe luidklok (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

Het antwoord van het St. Jozeph-Gesticht aan pastoor van Rooijen (foto Kerkarchief R.K. St. Lambertuskerk)

Pastoor van Rooijen stuurde vervolgens in december 1948 wederom een brief aan de zusters van het gesticht, waarin hij hen betichtte van het onrechtmatig innen van vergoeding bij de Herstelbank. Ook werd het voorval gemeld bij bisschop Mutsaerts van Den Bosch. De zusters, die ook van de bisschop vervolgens een brief hadden ontvangen, reageerden hierop in januari 1949 enigszins verbolgen en gaven aan dat men weliswaar een beetje verrast was door het rapport, maar dat men gedacht had dat het toch wel zou kloppen vanwege de correcte gegevens die in het rapport stonden vermeld over de door hen bestelde en ook geleverde klok. Dat de klok uit de fabriekshal niet het juiste opschrift had, had men daarbij kennelijk over het hoofd gezien. De zusters stelden daarop voor dat het kerkbestuur

van Engelen een tweede keuring zou aanvragen voor de klok die in Venray hing en zou zorgen dat de vergoeding op basis van deze keuring bij de zusters terecht zou komen. Pas na ontvangst van een verklaring van het kerkbestuur dat dit bereid was dit zo te gaan doen, zouden de zusters de door hen ontvangen vergoeding van de Herstelbank overmaken aan de parochie Engelen.

Er volgden nog diverse briefwisselingen tussen het bisdom, het gesticht en de keurmeester, waarvan niet alle originelen in het kerkarchief aanwezig zijn en uiteindelijk blijkt uit het feit dat aan de parochie Engelen een bedrag van Fl. 511,94 werd gegireerd door de Herstelbank dat e.e.a. toch op zijn pootjes terecht moet zijn gekomen.

Column

‘Zomer in Engelen’ schreef ik enkele maanden geleden boven deze column. Hij was bedoeld voor het vorige nummer, maar kwam er niet in. In een normaal dorp zou dat aanleiding kunnen zijn tot allerlei speculaties, roddel en achterklap. Gelukkig is Engelen echter een abnormaal dorp, waarin u met mij van mening mag verschillen. Niet getreurd: ik waag een

tweede poging mijn column geplaatst te krijgen. Gelieve de titel (om bij de tijd te blijven) te laten voorafgaan door de woorden Het was en daar gaat ie dan weer: Losjes uit de pols een column schrijven voor Angrisa: ga er maar aanstaan, wanneer de hitte van de zomer van 2018 veel activiteit heeft lamgelegd. Uw columnist was wel zeer actief in de IJzeren Man: hij dook met graagte het

water in in plaats van in het verleden. Maar nu is het weer tijd om terug te keren naar de realiteit, voor zover je het verleden nog als werkelijkheid wilt beschouwen. Wat mij betreft wel en ik onderstreep dat vaak met het bekende vers van Bilderdijk: in 't verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal. Toen ik, geïnspireerd door het voorafgaande, op zoek ging naar

KLIMAATTABEL

Historische weergegevens Engelen

	JAN	FEBR	MRT	APR	MEI	JUNI	JULI	AUG	SEPT	OKT	NOV	DEC
Gemiddelde Temp.(°C)	2.1	2.6	5	8.1	12.4	15.4	16.9	16.8	14.2	10.6	5.9	3
Min. Temp. (°C)	-0.5	-0.4	1.5	3.9	7.8	10.6	12.3	12.1	9.9	7	3.2	0.7
Max. Temp. (°C)	4.7	5.7	8.6	12.4	17	20.2	21.5	21.5	18.6	14.3	8.6	5.4
Neerslag (mm)	72	48	66	47	59	70	71	67	70	74	69	72

>> info over hittegolven in Engelen, leverde dat niets op. De combinatie van Engelen met klimaat leidde wel tot een verrassende beschrijving:

Het klimaat is warm, maar gematigd in Engelen. Er ontbreekt een droge periode en het is het hele jaar door nat in Engelen. Zelfs de droogste maand heeft veel regenval. Deze locatie is geclassificeerd als Cfb (gematigd zeeklimaat) door Köppen en Geiger. De gemiddelde jaarlijkse temperatuur is 9.4 °C in Engelen. Er valt gemiddeld 785 mm regen per jaar. nl.climate-data.org/location/860925/

Ik krabde mij achter de oren. Klopt dat wat daar beweerd wordt wel?

Was het maatschappelijk klimaat in Engelen warm tijdens de grote vakantie? Denkend aan de laatste vakantieweekactiviteiten voor de jeugd zeg ik ja.

Was het klimaat in die periode gematigd? Weer een ja, want geen woord over naaktrecreatie: zelfs de warmste tegenstanders daarvan zullen er zo min mogelijk warm hebben bijgelopen en waar werd er ook al weer over topless gezeurd? Niet bij het Engelermeer! Ook over het ontmoetingsaspect ter plekke geen woord.

Maar dan de derde zin: zelfs de droogste maand heeft veel regenval. Nu heb ik een regen-

meter in de tuin staan en die ving in de maand juni 13 mm op en een maand later nog minder: 9 mm. Wie vindt dat veel? In januari zat er 100 mm in. Toch viel er wat nattigheid betreft op het Engelse water een opvallend fenomeen waarnemen: op de Deze stroomop- en -afwaarts van kasteeltje Meerwijk stikte het van de meeuwen. Zij hielden op deze legendarische plek geen orgie! Doodstil dobberden zij er rond. Het leek wel nep. Is dat, dacht ik, een stunt van Bertie Geerts en Rob Gruben om de aandacht te vestigen op de binnenkort van hun hand verschijnende publicatie over wat er zoal werd uitgevogeld in het kasteeltje? Ik ben nu al nieuwsgierig naar dat boek.

Hiermee wil ik de column beëindigen; wil mij verontschuldigen als voor de inhoud ervan deze keer (Mike van der) Geld(t): erg Losjes! Intussen was het herfst in Engelen met in september een gedenkwaardige kermis: het bleek dat er nog steeds ruimte is om de kleinste kermis nog kleiner te maken. Waarschijnlijk gewoon een kwestie van GELD: als ze nou Losjes naar het plein voor de Engelenburcht halen en vanuit de Brabanthallen voor een passend begeleidingsd(r)euntje zorgen, dan ziet het er beslist zwart van de mensen.

Wilton Desmense

Op de hoogte blijven?

Wij hebben het afgelopen jaar veel geïnvesteerd in de website. Ook het komende jaar zullen wij met veel plezier verder gaan op die ingeslagen weg. Als u op de hoogte wilt blijven van de nieuwste ontwikkelingen, kunt u zich op onze homepage eenvoudig aanmelden voor de nieuwe berichten.

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELEN

Secretariaat

Lambertusstraat 17
5221 BB Engelen

E info@angrisa.nl

I www.angrisa.nl